

ANTROPONÍMIA D'UNA VILA ARTESANA. INCA, 1872

Gabriel Pieras Salom i Miquel Pieras Villalonga

XV Jornada d'Antroponímia i Toponímia. Manacor, 2002

Inca, vila artesana. Segur que algú deu pensar que Inca, com a població mallorquina del darrer quart del segle XIX, devia tenir més d'agrícola que d'artesana o manufacturera. Això és cert. El sector manufacturer no era el més important, per descomptat. El 1872 el sector primari ocupava el 47% de la població inquera. Però si comparam aquest percentatge amb altres poblacions de l'època, els resultats són sorprenents. El 1887 el conjunt de les Illes Balears tenia una població dedicada a activitats agrícoles i ramaderes del 70%, i a activitats manufactureres o industrials no era superior al 15%. A Lloseta, poble veí d'Inca, encara el 1899 el sector primari ocupava el 72% de la població. Inca era, doncs, juntament amb una sèrie de poblacions com Sóller, Felanitx i d'altres, un nucli marcadament artesanal. Inca tenia aleshores, el 1872, un 37% de població dedicada al sector secundari. Més dades: el nombre de sabaters més el de teixidors igualava el nombre de jornalers del camp sense terres; el sector terciari estava integrat per un nombre abundant de comerciants i d'un conjunt no menyspreable de professionals com jutges, fiscals, notaris, missers, militars, procuradors, registradors de la propietat, cirurgians, dentistes, mestres, metges, apotecaris, etc. que feien d'Inca un centre administratiu i de serveis per a tots els pobles de la comarca.¹

El creixement demogràfic d'Inca el 1872 no era molt elevat. Però s'observa que s'ha iniciat l'arribada d'immigrants, en forma d'un lent degoteig, provinents, sobretot, dels pobles pròxims a Inca. La centralitat de la vila es posarà de manifest el 1875 quan s'obrirà la primera línia fèrria de Mallorca que connectà precisament Palma amb Inca. És ara, a finals del segle XIX quan s'estan posant les bases del futur industrial de la ciutat. El 1872 hem comptabilitzat més de 200 teixidors, 110 sabaters, 60 fusters... Aquestes són les bases sobre les quals es realitzarà el procés d'industrialització de principis del segle XX.

L'objectiu d'aquest treball és donar a conèixer l'antroponímia d'una vila artesana que conserva una destacable presència agrícola, però que està iniciant processos de canvi econòmic i social. Els aspectes toponímics ja els hem analitzat prèviament en altres estudis. Fa uns anys publicarem un recull de topònims urbans i rurals i un altre on explicàvem els

¹ Les anteriors i posteriors referències a oficis i estructura laboral estan extretes de PIERAS, G. *Inca 1872. Carrers, finques, habitants i oficis*. Inca: Ajuntament, 1995, pàg. 223-243.

canvis en la toponímia urbana que es generaren a partir de la imposició de retolar els carrers en castellà i les influències que els diferents canvis polítics del segle XX produïren sobre la toponímia.²

Crèiem que en el camp de l'onomàstica s'havia de fer una tasca semblant: estudiar els canvis onomàstics des de mitjan segle XIX fins a la Guerra Civil i així podríem copsar la influència que tingué sobre l'onomàstica el creixement econòmic, la immigració, les modes i els canvis socials. L'estudi que ara us presentam està en un estat embrionari. Mostrarem les primeres dades del buidatge que hem fet fins ara del padró municipal d'Inca de 1872. Aquest padró a Inca és molt complet ja que, a part del nom i llinatges de cada ciutadà, hi inclou l'edat, dades referides a oficis, pagament d'imposts, etc. Les dades referides als sobrenoms o malnoms estan extretes de l'*Amillaramiento* de 1862. Seguidament presentarem dades i conclusions a les quals hem arribat en referència als noms, llinatges i malnoms de la vila d'Inca entre 1862 i 1872.

ELS NOMS PERSONALS

En total hem comptabilitzat 179 noms personals diferents, per a una població de 6317 persones. Per tant, com a mitjana, a cada 35 persones li correspondria un nom diferent. Sembla doncs que hi ha una gran varietat de noms personals. Però si aprofundim un poc més, veurem que de varietat res. En el fons, la situació era molt homogènia ja que amb només 11 noms de dona: Catalina, Maria, Antònia, Joana-Aina, Margalida, Magdalena, Francina-Aina, Francesca, Aina, Jerònima i Antònia-Aina i, amb 15 noms d'home: Joan, Antoni, Miquel, Bartomeu, Jaume, Gabriel, Josep, Francesc, Guillem, Rafel, Sebastià, Llorenç, Mateu, Pere Joan i Andreu s'abraçava una població propera als 5.000 habitants, és a dir, el 80 % de la població. Si tanquem un poc més el cercle i fem el recompte per Catalina, Maria, Joan i Antoni, és a dir, només amb quatre noms, abraçam 1.642 inquers. Això suposa més d'una quarta part de tota la població. Els 153 noms restants són utilitzats sols per un 23% de la població.

La major part del 179 noms són simples. N'apareixen 32 de composts per dos noms que solen combinar Aina, Francisca, Antònia, Maria i Joana per a les dones, i Pere més un altre nom per als homes. Això dóna com a resultat moltes Joana-Aines, Antònia-Aines, Francisca-Aines. Apareixen combinacions inusuals que sols afecten a una o dues persones com: Antoni-Maria, Aina-Maria, Catalina-Aina, Francisca-Maria, Isabel-Benvinguda, Isabel-Maria, Maria-Leocàdia, Josep-Alfons, Jaume-Antoni, Joan-Miquel, Pere-Agustí o Pere-Jeroni. Com a noms rars i molt poc freqüents trobam: Anastàssia, Clotilde, Cipriano, Ceferino, Hermògenes, Marta o Matilde.

² PIERAS, G. *Primera rotulació dels carrers d'Inca. Apunts històrics*. Inca: Ajuntament, 1990.
PIERAS, G. *Op. cit.*, 1995.

ELS LLINATGES

En total n'hem comptabilitzat 302. Això fa que, com a mitjana, a cada 21 persones els correspongui un llinatge. Però, com en el cas dels noms personals, el càlcul de mitjanes no serveix de res. Sota l'aparent heterogeneïtat s'amaga una gran homogeneïtat, ja que amb només 26 llinatges cobrim el 51% de la població.

Però el fet migratori comença a rompre, encara que de moment de forma mínima, l'homogeneïtat antroponímica. A Inca resideixen, el 1872, 638 habitants que no han nat a Inca, és a dir, un 10% de la població. Aquests immigrants provenen de 85 localitats diferents. Quasi tots són originaris de Mallorca, sobretot dels pobles de la comarca d'Inca i de Palma. Només 46 persones provenen de fora de Mallorca. Tots aquests immigrants aporten el seu bagatge antroponímic que en el cas dels llinatges és clarament visible. De Binissalem veiem Villalongues i Pols; de Costitx veiem Munars, Vallespirs, Amenguals, Arroms, Horrach; de Lloseta veiem, Santandreus, Pons, Reals; de Selva, Morros i Sastres; de Sencelles, Llabrés i Cirers; de Llubí, Perellons. De Palma hi ha moltíssima varietat i no s'observa cap llinatge predominant. De la Península veiem dos grups clarament diferenciats: els de zones castellanoparlants (Fernández, Martínez, Lucas, Domínguez, Barrera, Perales) i els de zones catalanoparlants (Segura, Blai, Pujol, Freix, Gotarrodonà, Simó). Un cas especial és dels López d'Inca que, des de principis del segle XIX, són presents a la vila i, per tant, el 1872 els seus descendents són inscrits com a originaris d'Inca i no com a provinents d'una altra població. De l'estranger hi ha comptabilitzat un francès que nom Amengual, segurament fill d'un emigrant que ha retornat a Inca i dos italians de Nàpols: Vallmota i Del Forno.

De la població xueta hem de dir que n'hi ha 193 de comptabilitzats. Els llinatges més habituals a Inca són Aguiló (71), Forteza (27), Valls (25), Cortès (23) i Bonnín (15). En menors quantitats hi ha Fusters, Mirós, Picós, Pinyes, Pomars i Segures. El 23% dels xuetes que viuen a Inca no hi han nat. Això ens indica que hi ha una forta arribada de xuetes que vénen de fora d'Inca a establir-s'hi. Aquest procés sembla que es va iniciar a partir del segle XVIII. El 1872 més de la meitat dels xuetes que no han nascut a Inca provenen de Palma i Lluçmajor.

EL SOBRENOM O MALNOM

La forta homogeneïtat en el nom personal i en el llinatge creava situacions on es feia difícil distingir els veïnats. Els inquers segur que es reconeixien pel nom personal més el malnom, que era el vertader antropònim que rompia l'homogeneïtat i feia distingible un ciutadà d'un altre dins els àmbits familiars, populars i administratius. De fet a l'*Amillaramiento* de 1862, que era utilitzat com a referència del pagament d'alguns impostos, vora el registre de cada propietari figura el seu malnom.

En total hem localitzat 570 malnoms a l'*Amillaramiento* de 1862. Segur que n'hi havia més, ja que en aquesta font només hi ha reflectits els dels qui tenen propietats urbanes o rústiques. 570 malnoms per 6317 persones fan una mitjana d'11 persones per sobrenom. Si en el nom personal la mitjana era de 35 habitants per nom, si en el llinatge la mitjana era de 21 habitants per llinatge, ara en el malnom la mitjana s'ha reduït moltíssim. Com ja hem dit abans és el malnom el que romp l'homogeneïtat i fa possible distingir a quina de les 208 Francisca-Aines o a quin dels 465 Joans es fa referència. A més, un mateix llinatge es

combinava amb diversos malnoms. Per exemple, els Alzines es dividien en Domingos o Trons, els Beltrans en Boters, Joanillos, Garretes, Menes o Xorcs; els Llomparts en Cortanes, Marrons, Veritats, Xispes o Foguers; els Gelaberts en Peluts o Piqueros; els Lloberes en Racans, Nas o Coronats.

Fins aquí els primers resultats de la nostra senzilla investigació. El següent pas que volem donar és fer un buidatge antroponímic de principis del segle XX. Malauradament en aquest segle el registre escrit de malnoms desapareix, excepte a les esqueles. No obstant això, tenim la sort d'haver fet recerca oral i disposam d'un ampli llistat de malnoms de la primera i la segona dècada del segle XX.

Llistat de malnoms d'Inca. 1862.

Abella	Bonyeta	Cap de la vinya
Agustí	Boqueta	Caparró
Ametla	Boqueta de na Garriga	Capelleta
Bacaret	Boqueta Fuster	Capellot
Bal·le	Boqueta Gran	Caponet
Bal·lí	Boqueta Petit	Caragol
Balança	Bord	Carnicero
Ballet	Borratxon	Carol
Barbatjada	Borratxon Cornet	Carolí
Barbatxo	Bossa	Carolina
Barona	Bossà	Caron
Barona casat a cas	Boter	Carreta
Cabo	Botet	Carreter
Barreta.	Brulla	Caseta
Barrotes	Brusquer	Casetes
Baster	Bubo	Català
Bastera	Búger	Coix
Batista	Buscarruido	Coixet
Batlet	Busquets	Colau
Batliu	But	Colier
Beata	Butzeta	Colltort
Beato	Cabrero	Conxa
Bella	Caent	Corder
Beltrana	Calderí	Coric
Beltranet	Calderí tort	Coric de darrera Sant
Bernadet	Callarissa	Francesc
Berruga	Callerís	Coric de devora son
Betlem	Camarrotja	Gual
Biellí	Camatxo	Coronat
Blai	Camella	Corpet
Blai de son Ramis	Camillo	Cortana
Blaia	Canà	Cortana d'en Mena
Blancos	Cantó	Cortí
Blau	Canya	Cosinet de Lloseta
Bonjesús.	Canyís	Costa

Llistat de malnoms d'Inca. 1862.

Cotxer	De la Posada de son	De S'hostalet
Covoner	Sastre	De son Alegre
Cristo	De la Torreta	De son Barrina
Cul gros	De la Vela	De son Bennassar
Curro Teixidor	De la Viudeta	De son Blai
De l'hort d'en Capellot	De la Volta	De son Catiu
De Biniarroí	De l'escolà de Sant	De son Cota
De Binissetí	Domingo	De son Domingo
De ca na Basca	De l'Hort	De son Estaràs
De ca na Jacinta	De l'hort de can Ripoll	De son Ferragut
De cal capellà Martí	De l'hort de la Canaleta	De son Figuerola
De cal Joan	De l'hort de n'Amer	De son Fiol
De cal vidrier	De l'hort de son Seriol	De son Frare
De can Bolla	De l'hort d'en Maiol	De son Gual
De can Bonafè	De l'hort d'en Morret	De son Mas
De can Bosc	De l'hort d'en Prats	De son Mas de son
De can Busca	De l'hort d'en Prats	Bordils
De can Gil	De l'hort d'en Ripoll	De son Mateu
De can Ignasi	De l'hostal del Bou	De son Nét
De can Llabrés	De l'Hostalet	De son Odre
De can Mulet	De na Catlara	De son Ravanet
De can Muro	De na Clara	De son Ripoll
De can Pere Gual	De na Foguerada	De son Salas
De can Poquet	De na Frescala	De son Salat
De can Rayó	De na Guinella	De son Sastre
De can Roig	De na Guixet	De son Siriol
De ca'n Rubí	De na Marranxa	Del Bunyolí
De can Vich	De na Méndez	Del camí Fondo
De Corbera	De na Mossa	Del Cantó
De la Boba	De na Niu	Del carrer del Sep
De la Bonjesusa	De na Parissa	Del carrer fondo
De la caseta blanca	De na Pedacet	Del Carreró
De la Cova	De na Penya	Del Forn
De la Dama	De na Petita	Del molí del Cós
De la Font	De na Raiona	Del molí d'en Bossa
De la Monja	De na Rosa	Del Parret
De la Móra	De na Roveia	Del Pinar
De la Mort	De na Sota	Del Pou d'en Lluc
De la Pastora	De na Tirona	Del Pouet
De la Plaça	De prop de son Penya	Del Resquell
De la Posada de Lluc	De sa Lloca	Del Sebetlí
De la Posada de son	De sa Mareta	Delante
Beltran	De sa Monja	Dels Bous
De la Posada de son	De ses Colomes	Dels Collàs
Fuster	De s'Estorell	Dels Horts

Llistat de malnoms d'Inca. 1862.

Dels Molins.	D'en Rinya	Gotleu
Dels Tancats	D'en Salat	Grau
Dels Terrers Vermells	D'en Tardà	Gros
D'en Bal·let	D'en Tià de l'hostal	Guineu
D'en Barona	D'en Tro	Guisca
D'en Bernadó	D'en Xesquillo	Guitarrrer
D'en Borreta	D'es Beato	Guixa
D'en Bubó	D'es Cabo	Jeroni
D'en Calderí	Devora son Nét	Joaní
D'en Caparró	Diego	Joanillo
D'en Caponet	Ditet	Just
D'en Carol	Domingo	La Coixa Durana
D'en Coric de na	Donada	La vda. Monja
Bonjesusa	Donat	La vda. Món
D'en Cortí	Emperador	Lau
D'en Fe de la Mort	Es Gall de Biniamar	Llaneta de can Tro
D'en Floret	Escolà	Llaneta
D'en Foguerada	Esparter	Llarg
D'en Frau	Estrella	Llarguet
D'en Garrit	Fantasia	Llargueta
D'en Gelós	Farineta	Llebre
D'en Joan	Felanitx	Llesca
D'en Joan Foguer	Fideuer	Lluc
D'en Joan Totsol	Figa	Macià de la Móra
D'en Joanillo	Flor	Madò Boqueta
D'en Lluc	Floret	Madò Mateua de
D'en Majoralí	Fogaró	Biniamar
D'en Marranxó	Foguer	Maieta
D'en Marron	Foguerada	Major
D'en Menorquí	Fonoll	Majoralí
D'en Miquel de sa móreta	Forner	Maloli
D'en Miquel taleca	Frescala	Malavida
D'en Morret	Frisol	Manuel
D'en Non	Fuster Nou	Margalit
D'en Papeix	Fusteret	Margoi
D'en Parissó	Gall	Marió
D'en Parrona	Galteta	Marron
D'en Parrotí	Garreta	Martinet
D'en Pelluc	Garreta de les rotes	Masseta
D'en Pelut	Garretona	Matet
D'en Pere Frau	Garrit	Mateuet
D'en Pilos	Gatarró	Mè
D'en Piula	Gelosa	Mena
D'en Punta	Gil	Menor
D'en Recà	Girapits	Menorquí
	Gonella	Merdà

Llistat de malnoms d'Inca. 1862.

Metzara	Pelluc	Sabater
Metzarí	Pelut	Saig
Meuló	Pentina	Salat de la plaça
Missa	Pentinador	S'Alemaný
Missa de la Metzarina	Perellona	Salero
Missa de na Girapits	Perellonet	Sales
Missa Pur	Petita	Sansó
Mister	Pilos	Sebetlí
Monget	Pinet	Sergent
Monjo	Pintat	Serol
Monroig	Piquero	Sili
Monsion	Pistoles	Silvestre
Morra Colometa	Piula	Soldat
Morret	Pocos	Sóller
Morro	Poller	Solleric
Moscari	Poma	Solleta
Muro	Poquet	Sordo
Músic	Porret	Sot
Mussol	Porro	Talos
Nas	Portals	Tarda
Nas coix	Poteta	Tarrascó
Nét	Puig	Tascó
Nin	Puig del Mercat	Tauler
Niu	Punta	Tendre
Nofret	Querel·lo	Terrola
Nofreta	Quet	Teuler
Noviet	Quet de na Coixa	Tintorer
Nyam	Queto	Tiranet
Nyamet	Rabost	Tirano
Pa calent	Racà	Tirona
Pagès	Racana	Torreta
Panxa	Rafelino	Totsol
Panxeta	Raló	Tovallola
Papalià	Ramonet	Trava
Papeix	Rateta	Treballa
Parissó	Raüll	Tro
Parrotí	Rei	Valent
Pasarella	Retxa	Valent del Putxet
Pastetes	Rinya	Vda. Alomar
Pastor	Roig	Vda. Beneta
Patxorra	Roig de la bruixa	Vda. Butzeta
Pau Curro	Rom	Vda. Cabrero
Pedacet	Ros	Vda. Capellot
Pedacet	Rossinyol	Vda. De can Feliu
Pedros	Rovell	Vda. de Déu
Pel·lo	Rua	Vda. De l'emperador

Llistat de malnoms d'Inca. 1862.

Vda. de son Gual	Vda. D'en Sot	Verd
Vda. Del Buscarruido	Vda. d'en Tirano	Verguny
Vda. Del Monget	Vda. D'en Verguny	Veritat
Vda. d'en Bassa	Vda. d'es Colier	Vispó
Vda. d'en Blancos	Vda. Estampa	Viudó
Vda. D'en Borritxon	Vda. Marcasina	Xa
Vda. D'en Camet	Vda. Missa	Xalandrí
Vda. D'en Campos	Vda. Mona	Xamarreta
Vda. d'en Company	Vda. Morra	Xandet
Pelut	Vda. Oratge	Xano de Lloseta
Vda. D'en Joanillo	Vda. Perriloia	Xarogues
Vda. d'en Lluc	Vda. Sota.	Xarpetà
Vda. D'en Pelluc	Vda. Vinyes	Xesquillo
Vda. D'en Pere Puig	Vell	Xigarro
Vda. d'en Piula	Vellaco	Xispa
Vda. d'en Porxo	Vellaco des Xorc	Xorc
Vda. d'en Puig	Veracreu	Xorquet

Noms més repetits. Inca 1872

	Quantitat	%
1. Catalina	520	8,23
2. Joan	465	7,36
3. Maria	375	5,95
4. Antoni	365	5,77
5. Antònia	351	5,55
6. Miquel	332	5,25
7. Joanaina	325	5,14
8. Bartomeu	213	3,37
9. Margalida	308	4,85
10. Magdalena	253	4,00
11. Jaume	214	3,38
12. Francinaina	208	3,29
13. Gabriel	158	2,59
14. Francesca	147	2,32
15. Josep	127	2,01
16. Francesc	124	1,96
17. Guillem	96	1,51
18. Rafel	85	1,34
19. Aina	74	1,17
20. Sebastià	73	1,15
21. Llorenç	69	1,09
22. Mateu	69	1,09
23. Jerònima	66	1,04
24. Pere Joan	63	0,99
25. Antònia Aina	59	0,93

Llinatges més repetits. INCA 1872

Llinatges més repetits	Quantitat
Ferrer	318
Beltran	288
Martorell	249
Llompart	212
Ramis	194
Llabrés	155
Coll	153
Seguí	147
Pujades	140
Figuerola	123
Mateu	118
Garau (Grau)	108
Perelló	102
Truyol	94
Prats	88
Estrany	84
Llinàs	76
Fiol	73
Aguiló	71
Alzina	70
Pieras	70
Payeras	68
Corró	66
Gual	62
Balle	62